

Bajky (1954), psanou po Mnichovu, za války a v prvních letech po ní. Kniha oživuje v nové české poezii tento klasický útvar verši naplněnými zralou životní moudrostí pevného lidského charakteru.

Jiří Sumín

/ 1863 - 1936 /

Novelistka a romanciérka píšící začátkem našeho století realistickou prózu z prostředí moravského venkova, zvýrazněnou naturalistickým líčením lidské bída a mravního i hmotného úpadku.

Vlastním jménem Amálie Vrbová. Narodila se 9. 10. 1863 v Uhřčicích u Kojetína a své mládí prožila ve Cvrčkově u Tovačova, kde byl její otec mlynářem. Získala jen skrovné školní vzdělání: navštěvovala obecnou školu v Lobodicích a Tovačově a později nějaký čas pobyla v klášterním penzionátě ve Frýdlantě nad Ostravicí. Sama se však pilně věnovala studiu jazyků (zvláště němčiny a francouzštiny) a cílevědomou četbou a usilovným sebevzděláním nabyla značného literárního rozhledu. Po ztroskotání manželství rodičů odešla s matkou do Přerova, kde se usadila natrvalo. Žila samotářským životem, plně oddána své literární tvorbě, a zemřela v Přerově 11. 11. 1936.

Amálie Vrbová, jež převzala mužský pseudonym z Kraszewského románu *Podivíni*, se začátkem své literární tvorby pokoušela o verše (publikovala je v *Zoře* pod pseudonymem Fina Svitavská) a dramatickou tvorbu. Talent autorčin se však plně rozvinul až tehdy, když se obrátila k novelistice. Črty psané pro *Národní listy* a *Nivu* vzbudily zájem kritiky – vyslovil se k nim pochvalně i Svatopluk Čech – a udaly tak směr celé další Sumínově tvorbě.

První tři knižně vydané novely (*Z doby našich dědů*, 1895; *Zapadlý kraj*, 1898; *Věštlé*, 1898) už pocházejí z pera zralé spisovatelky a předznamenávají základní polohu celého jejího díla. Autorka se v nich pevně držela své životní zkušenosti a vzpomínek z dětství, a proto jsou její práce těsně spjaty s prostředím hanáckého venkova. Není v nich však místa pro folklórní malebnost ani lyrickou kresbu přírodních scenérií, jak bychom je našli ve velké části moravské prózy té doby. Sumín naopak s bezohlednou objektivitou analyzuje dobu, kdy upadají staré šlechtické rody, kdy peníze přivádějí na scénu nové panstvo, ale zároveň se stávají i příčinou nových dramata společenských i rodinných: celé zástupy zůstávají v bídě hmotné i duchovní, v níž je často udržuje náboženství. Nejčastěji se děje odvíjejí v konfliktních situacích a jejich drastické a přízračné scény jsou umocňovány hutnou kresbou přírodních jevů, zvláště zimních mrazivých nocí, vichřic,

bouří a živelních pohrom. Život autorčiných postav je poznamenán nepříznivým osudem i nepřátelstvím okolí a často do něho zasahují i temné nadpřirozené síly.

První novela *Z doby našich dědů* je příběhem o sebevrahu oběšenci, jehož mrtvolu nemůže obecní pohodný pohřbít, protože sedláci hlídají svá pole v pověře, že půda, do níž je uložen sebevrah, bude postižena neštěstím. Temná zimní noc, v níž pohodný vleče tělo oběšencovo z místa na místo, dodává příběhu rámec přízračné úděsnosti. Druhá novela *Zapadlý kraj* vypráví o úpadku šlechtického panství, které degenerovaný potomek rodu není schopen udržet, zadluhuje je, aby nakonec připadlo židovskému podnikateli. Třetí z prací – *Věště* – je obrazem osudu nemilované dcerky zámožné statkářky, která se provdala za mnohem mladšího muže, jehož si však neudržela. Manželství se rozpadá a „věště“ – což je totéž jako podvržené dítě, za něž je dcerka pokládána – je dáno do kláštera, kde chřadne steskem po domově i nepřátelstvím okolí a nakonec umírá.

Asi uprostřed své tvůrčí činnosti vydává spisovatelka dva romány, které jsou vrcholem její tvorby. V r. 1904 vycházejí *Zrádné proudy* (původně otištěny v r. 1902 v Květech s názvem *Přeludy* a tento titul byl použit i při dalším knižním vydání v r. 1942) a r. 1908 *Spása*. Oba se dotýkají hmotného i duchovního života moravského venkova v době, kdy ještě přetrvávají tradiční staré formy společenských poměrů, zvyků a pověr, ale kdy již nová doba je zároveň uvádí v pohyb, přeskupuje jejich hierarchii a přináší nové tragédie. Centrem děje *Zrádných proudů* je bohatý mlýn – toto prostředí znala autorka dokonale ze svého dětství – a postava mladého mlynáře Šichara, jenž prožívá ve svém mládí milostné drama a nakonec po nedobrovolném sňatku musí tvrdě bojovat o udržení zadluženého majetku. Na množství postav autorka prokázala umění pevné psychologické kresby. Ve druhém románě *Spása* spisovatelka ostře zaútočila na bigotnost moravského venkova, když si za téma díla zvolila vzrůst, rozkvět a pád poutního místa, u jehož zrodu se nedobrovolně ocitla chudá dívka, jež je přinucena hrát roli svěťice; nakonec je však pronásledována a ubita k smrti.

I když mužský pseudonym spisovatelky dosvědčuje, že nechtěla být vysloveně „ženskou“ autorkou, je v jejím díle řada knih, v nichž analyzuje sobě příbuzné ženské osudy. S příznačným titulem *V samotách duší* (1903) vyšly čtyři povídky o nešťastných ženách a v novele *Soumraky*, obsažené v knize *Dvě novely* (1906), stylizovala v postavě hraběnky Sabiny svou vlastní deziluzi i celkový životní postoj. V povídkových knihách *Podle cest* (1909) a *Když vlny opadly* (1910) se pohybují často tragické ženské postavy z nejubožejších společenských vrstev.

Spisovatelčino dílo se završilo zároveň s koncem první světové války knihami povídek *Zápas s andělem a jiné prózy* (1917) a *Děti soumraku* (1918), kde se několikrát vrátila k vzpomínkám z dětství, avšak v nichž je patrné pozvolné vysychání pramene její tvůrčí invence. Posmrtně vydaný soubor čtyř povídek s titulem *Povídky skoro neuvěřitelné* (1937) měl vlastně

už jen připomenout autorku, která v české realistické próze má své trvalé místo pro svůj sytý výraz, bystrý pozorovatelský talent a především pro objektivní, byť často naturalisticky drsné svědectví o životě na moravském venkově.

František Sušil

/ 1804 - 1868 /

Vlastenecký kněz; básník a překladatel. Proslul jako sběratel a vydavatel moravských lidových písní.

Narodil se 14. 6. 1804 na Moravě v Rousínově u Vyškova jako syn hostinského a od dětství přicházel do styku se světem hudby a písní. Gymnázium, které začal studovat soukromě, dokončil v Kroměříži, v Brně vystudoval bohosloví a r. 1827 se stal knězem. Působil v Olbramovicích u Moravského Krumlova, krátce v Komárově u Brna. Od r. 1837 byl profesorem na bohosloveckém ústavě v Brně. Zde působil také jako organizátor katolického hnutí na Moravě, které jeho vlivem získalo vlastní spolek, vydavatelství knih (Dědictví cyrilometodějské) i časopis (Hlas Jednoty katolické). Každý rok zajížděl do některého kraje Moravy, Slezska i západního Slovenska a severního Rakouska a sbíral lidové písně. Při léčení plicní nemoci v Bystřici pod Hostýnem zemřel 31. 5. 1868.

Sušil byl velmi vzdělaný a mnohostranně činný. Psal básně, v nichž převládaly náboženské a vlastenecké motivy (sbírky *Básně*, 1847; *Růže a trní*, 1851), o básnictví se zajímal i teoreticky (*Krátká prozódie česká*). Překládal antické básníky a ruské a slovinské lidové písně, pořídil i překlad církevních zpěvů (*Hymny církevní*), které se pak podle jeho textů zpívaly v moravských kostelích.

Do vývoje české literatury se zařadil především svými sbírkami lidových písní. Cestu ke sbírání folklórní písně mu ukázal F. L. Čelakovský svými Slováckými národními písněmi; Sušilovy první sběratelské práce souvisely s přípravou dalších vydání této sbírky. Tak vznikl Sušilův první soubor z okolí Rousínova *Moravské národní písně* (1835). Hudebně vzdělaný a nadaný sběratel se rozhodl v práci pokračovat a soustředit písně z celé Moravy. Při svých cestách sebral nakonec přes 2000 světských i náboženských písní slováckých, lašských, valašských, hanáckých a horáckých a rozřídil je podle námětů a žánrů (legendy, písně historické, milostné, svatební, rodinné, vojenské, hospodské, žertovné). Zaznamenával je v nářečí toho kterého kraje s místním uvedením a doprovázel je vlastními zápisy nápěvů. U některých písní zachycoval i varianty a pokoušel se sestavit znění, které pokládal za původní. Tak se jeho sbírka *Moravské národní písně*